

Angleška vlada ponovno posvarila nemške nacije

Velika Britanija ne bo stala ob strani, če bo Francija priskočila na pomoč Češkoslovaki. Francija nadaljuje z mobilizacijo rezervistov. Novi izgredi v sudetskikh distriktih. Ameriški poslanik v Londonu informiral angleškega zunanjega ministra, da bo Rooseveltova administracija držala roke proč od evropskega konflikta

London, 12. sept. — "Velika Britanija ne bo stala ob strani, če bo Francija priskočila na pomoč Češkoslovaki. Francija nadaljuje z mobilizacijo rezervistov. Novi izgredi v sudetskikh distriktih. Ameriški poslanik v Londonu informiral angleškega zunanjega ministra, da bo Rooseveltova administracija držala roke proč od evropskega konflikta"

Če bi seveda je angleška vlada posvarila diktatorja Hitlerja na predvečer diktatorjeve govora na konvenciji nacijske stranke v Nurembergu. Hitler je bil istočasno opozorjen, ne bo mogel steti Češkoslovaki, v kratki kampanji in da ta izvala vojno, v katero se zapletli Francija in Velika Britanija.

Chamberlainova vlada ni dala nobenih obljub, da bo pomagal Češkoslovaki, dala pa je izjavo, da bo v kratki kampanji in da ta izvala vojno, v katero se zapletli Francija in Velika Britanija.

Pariz, 12. sept. — Vojaški vladni organi so se združili v rezervisti, stalno pripravljeno v obsevnih distriktih. Mada dva milijona mož je v orožju in pripravljena na eventualnosti, ki se lahko pojavijo iz konflikta med Čehi in sudetskimi Nemci.

Maginotovi trdnjavi čr: je koncentrirana armada 100.000 mož. V garnizije stalno pripravljeno rezervisti. Vojno ministrstvo utrjuje vrzel v bližini švicarske meje, ker trdnjavska črta ne sega tako daleč jug.

Socialistična stranka je postavila Leona Bluma, naj prikaže na Daladierjevo vlado, da stori vse, kar je mogoče, da Chamberlainov kabinet ponovno opozori Hitlerja pred draženo akcijo proti Češkoslovaki. Francoski zunanji minister Bonnet in angleški poslanik Eric Phipps sta včeraj konverzirala o napeti situaciji, danes se bodo člani francoskega kabineta sestali na izredni seji.

Praga, 12. sept. — Poročila govore o več novih "incidentih", ki se pripetijo v sudetskikh distriktih. V Egerju so bili izgrede, katere so provocirali Čehi, ki so se zvezali s komunisti. Nemci so napadli mesto Hvangčevan in kitajsko vojaško letališče v Jušanu, provinca Kiangsi.

Japonci so včeraj poslali nove čete na fronto ob reki Jangtse, kjer Kitajci odločno odbijajo naskoke na svoje pozicije. Hude bitke so v teku v bližini Kiukianga, ki je oddaljen od Hankova okrog 135 milj.

Amerika se udeleži mirovne konference Washington, D. C., 12. sept. — Državni tajnik Cordell Hull se je odzval povabilu, naj Združene države pošljejo svoje reprezentante na mirovno konferenco ameriških držav, ki se prične 9. decembra v Limi, Peru. Možnost je, da bo predsednik Roosevelt osebno otvoril konferenco.

Naciji bodo upoštevali neutralnost Belgije Bruselj, Belgija, 12. sept. — V Bruslju je prišlo poročilo iz Nuremberga, ki pravi, da je nemška vlada ponovno zagotovila Belgijo, da bo upoštevala njeno neutralnost. Poročilo so objavili vodilni belgijski listi na prvih straneh.

Francoski zunanji minister v Ženevi

Bonnet se sestel s sovjetskimi diplomatom

Ženeva, 12. sept. — Georges Bonnet, francoski zunanji minister, je sinoči došel v Ženevo iz Pariza in takoj odšel v hotel, v katerem stanuje Maksim Litvinov, ruski komisar za zunanje zadeve. Govorila sta eno uro in na konferenci so bili zavezanci sovjetsko Rusijo.

Po tem sestanku se je Bonnet oglašil pri rumunskem zunanjem ministru Comenu. Tu pravi, da ga je nagovarjal, naj Rumunija dovoli prehod ruskim letalom in četam preko svojega ozemlja v slučaju nacijskega napada na Češkoslovaki. Francoski zunanji minister je imel tudi razgovor z B. A. Butlerjem, tajnikom angleškega zunanjega ministra.

Japonci ogražajo kitajsko železnico

Odločen kitajski odpor pri Kiukiangu

Sanghaj, 12. sept. — Japonske kolone prodirajo proti progi Peking-Hankov železnice v upanju, da jo bodo pretrgali. Okupacija Hankova, kjer je začel sedež kitajske vlade, je cilj japonskih vojni operacij.

Poročilo pravi, da so prve japonske čete dosegle točko v provinci Honan, ki je oddaljena od železniške proge okrog 45 milj. Druge japonske kolone prodirajo proti železnici v dolini ob reki Hvaj. Letalci so včeraj napadli z bombami mesto Hvangčevan in kitajsko vojaško letališče v Jušanu, provinca Kiangsi.

Japonci so včeraj poslali nove čete na fronto ob reki Jangtse, kjer Kitajci odločno odbijajo naskoke na svoje pozicije. Hude bitke so v teku v bližini Kiukianga, ki je oddaljen od Hankova okrog 135 milj.

Amerika se udeleži mirovne konference

Washington, D. C., 12. sept. — Državni tajnik Cordell Hull se je odzval povabilu, naj Združene države pošljejo svoje reprezentante na mirovno konferenco ameriških držav, ki se prične 9. decembra v Limi, Peru. Možnost je, da bo predsednik Roosevelt osebno otvoril konferenco.

Naciji bodo upoštevali neutralnost Belgije

Bruselj, Belgija, 12. sept. — V Bruslju je prišlo poročilo iz Nuremberga, ki pravi, da je nemška vlada ponovno zagotovila Belgijo, da bo upoštevala njeno neutralnost. Poročilo so objavili vodilni belgijski listi na prvih straneh.

Lojalisti držijo svoje pozicije

86.000 Italijanov v fašistični armadi

Hendaye, Francija, 12. sept. — Španske ljudske čete so obdržale vse glavne obrambne položaje kljub naskokom sovražnika na fronti ob reki Ebro v vzhodni Španiji. Poročila z obeh strani pravijo, da se fašisti polagoma pomikajo proti vzhodu, toda zasedli še niso strateškega hriba "št. 523."

Poročilo barcelonske vlade le na kratko omenja fašistične letalske napade na Valencijo in druga pristaniška mesta ob Sredozemskem morju.

Hendaye, Francija, 12. sept. — Polkovnik Juan Modesto Guillotto, poveljnik španskih brambovcev na fronti ob reki Ebro, je dejal, da je v fašistični armadi, ki operira na tej fronti, 86.000 Italijanov. Cilj fašističnih operacij je okupacija španskih utrdb pri Gandesi.

Fašistični letalci so uprizorili več navalov na španska pristanišča od Valencije do Barcelone. Največ bomb so vrgli na Valencijo, ki so porušile mnogo poslopij. Koliko ljudi so bombe ubile in ranile, še ni znano.

Nemčija prepovedala letalski promet ob meji

Berlin, 12. sept. — Uradno glasilo nemške vlade je objavilo odredbo, ki prepoveduje letalski promet do nadaljnje naznanila v distriktih Aachen, Trier, Palatinat in Baden. Vsi ti distrikti so ob meji Francije in Belgije.

Počastitev dunajskega znanstvenika

Praga, 12. sept. — V Evropi je v razvoju gibanje, da dobi letošnji Nobelova nagrada za medicino Sigmund Freud, slavni dunajski psiholog, ki je po Hitlerjevi okupaciji Avstrije pobegnil v London. Freud je star 82 let. Podelitev Nobelove nagrade temu znanstveniku bi bila nova zasluga nacijskim apostolom arijanizma.

Ima Italija osem židovskih generalov in štiri admirale, toda njihovih imen ne omenja.

FRANCIJA SE JE NEKOLIKO OD- DAHNILA V KRIZI

Deklaraciji angle- ške vlade pripisuje veliko važnost

ŽELEZNIČARJI DO- BILI MASKE

Pariz, 12. sept. — Upanje Francije, da bo Češkoslovaki rešena in ohranjen mir v Evropi, se je silno dvignilo po objavi deklaracije angleške vlade, "da ne bo stala ob strani v slučaju izbruha konflikta, ki bi ogrožal integralnost francoske republike."

Republiki sodijo, da bo Francija zdaj še bolj odločno podpirala Češkoslovaki, dani možnost, da bo še nadalje pozivala praško vlado, naj da dodatne koncesije sudetskimi Nemcem, ni izključena. Uradni komentarji pripisujejo veliko važnost angleški izjavi.

Vsa Francija nestrno pričakuje Hitlerjevega govora, ki ga bo imel ob zaključku kongresa nacijske stranke v Nurembergu. Od tega govora zavisi razvoj krize, toda Francija je pripravljena na vse. Stalno odhajanje vojaških čet na mejo, mobilizacija rezervistov in drugi militaristični ukrepi to potrjujejo.

Pariz, 12. sept. — Francija, ki je aktualno že v vojnem stanju, utrjuje svojo obrambno silo in trdnjavske črte ob nemški meji. Vsi železničarji na železnicah v vzhodni Franciji so dobili plinske maske in instrukcije o vojni službi.

Priprave glede evakuacije civilnih prebivalcev iz distriktov ob nemški meji so v razmahu. Posebni vlaki bodo vozili nebojevnike iz teh distriktov v varne kraje. Nekaj mostov čez reko Reno so že podrl; čolni in majhne ladje vzdržujejo promet po tej reki le ponoči.

Dekret, ki je bil včeraj objavljen v vladnem uradnem glasilu, govori o imenovanju posebnega odbora. Ta odbor tvori 50 članov, ki bodo upravljali pokrajinske industrije in trgovino v slučaju industrijske mobilizacije.

Izpor unije pri Philco Co. končan

Na delo se vrne 6000 delavcev po novi pogodbi

Philadelphia, 12. sept. — Stirimesečna stavka več tisoč delavcev pri Philco Radio Co. v tem mestu, je bila zaključena s sklenitvijo nove pogodbe med družbo in unijo United Electrical, Radio and Machine Workers (CIO). Stavka se je pričela z izporom delavcev.

Nova pogodba bo trajala dve leti in pol. Določa skoraj zaprto delavnico, tovarniške zaupnike za reševanje sporov, odpravo nepriljubljenega bonusnega sistema, zvišanje delovnih ur od 36 do 40 na teden, plačo in pol za nadurno delo in uposilev delavcev, ki so bili na unijski listi maja 1937, ko je delalo pri družbi 9000 članov. Mezdna lestvica, ki določa plačo na uro, bo na preizkušnji 90 dni, nakar bo podvržena arbitraži, če ne bo katere stranka zadovoljna.

Pogodba predstavlja kompromis. Družba je zahtevala redukcijo mezd za 20% in podaljšanje delovnika na 44 ur v tednu. Unija smatra, da se bo zaslužek zvišal okrog 5% kot posledica daljšega delovnika in pričakuje, da bo družba takoj uposilila 6000 delavcev. Kompanija bo umaknila vse tožbe proti unionistom, unija pa je preklcala bojkotno akcijo.

Finska in Švedska v vojaški zvezi

Vzajemna vojaška pomoč v času vojne

Helsingfors, Finska, 12. sept. — Nova militariatna zveza, ki bo igrala veliko vlogo v severni Evropi, je bila pravkar sklenjena med Finsko in Švedsko. Ti dve državi, ki sta nekoč pošiljali svoje čete v Moskvo da leče na vzhodu in v Krakov in Monakovo na jugu, sta spet tovariši v orožju.

Pogoj sklenjenega dogovora vzajemne vojaške pomoči še ni bil objavljen, toda znano je, da sta Finska in Švedska postavili načrte skupne vojaške obrambe več mesecev. Obe državi sta se obvezali, da bosta pomagali druga drugi, ako se bosta zapletli v vojno. Zdaj bosta pričeli utrjevati Alandske otoke, ki kontrolirajo severni del Baltičkega morja.

Amerika podžiga k vojni pravi Cardenas

Mexico City, 12. sept. — Mehški predsednik Cardenas je v soboto napadel odškodninski princip, na temelju katerega vlada Združenih držav terja odškodnino za podržavljena ameriška zemljišča v Mehiki. Rekel je, da je ta "imperialistični princip" velika nevarnost za mir v zapadnem svetu, ker izziva spore in neti razpoloženje za vojno. Obenem je Cardenas pozval vse manjše latinske republike v Srednji in Južni Ameriki, naj se združijo v svrhu ekonomske svobode in boljše obrambe napram velikim imperialističnim republikam.

Poslanik japonske vazalne države v Vatikanu

Castel Gandolfo, Italija, 12. sept. — Han Juncien je predložil svojo poverilnico kot poslanik Mandžukije, japonske vazalne države, v Vatikanu papežu Piju. Papež je ob tej priliki rekel poslaniku, "naj pove svojo cesarju, da sme vedno računati na kooperacijo z Vatikanom."

RAZKOL V UNJI TEKSTILNIH DE- LAVCEV CIO

Gormanova skupina se odcepila od Hillmanove

VZPOSTAVI STARO TEKSTILNO UNJO

Providence, R. I., 12. sept. — Med organiziranimi tekstilnimi delavci je prišlo do razkola, ki zna imeti večje posledice na ves ustroj CIO. Na posebni konferenci 250 delegatov, ki so zastopali federacijo delavcev, ki delajo v tovarnah za sukneno blago, se je ta skupina odcepila od Tekstilnega organizatornega odbora CIO, kateremu načeljuje Sidney Hillman, predsednik krojaške unije Amalgamated Clothing Workers.

Hillmanov odbor je nasledil eksekutivno unijo United Textile Workers po odstopu iz ADF in vodil organizatorne aktivnosti in upravljal unijo. Proti temu aranžmaju pa je zadnje čase nastala revolta, ki se je zdaj izmnila v definitivni razcepitvi tekstilnih delavcev. Revolta je posledica birokratičnega postopanja Hillmanovega odbora, ki je nedavno v bistvu odstavil vse originalne voditelje tekstilne unije — ustavil jim je plače.

Z revolto je pričel odstavljati Joseph Sylvia, kateremu se je pridružil tudi Francis Gorman, predsednik suspendirane tekstilne unije. Gorman je 2. avgusta formalno resigniral iz Tekstilnega organizatornega odbora, toda ne iz CIO. Na konferenci je rekel, da ne misli pričeti z gibanjem za potegnitev tekstilnih delavcev iz CIO. "CIO sem bil naklonjen od začetka in tudi nisem iz njega resigniral," je izjavil.

Govorniki so kritizirali "samopostavljene voditelje," kar je bilo v prvi vrsti na račun Hillmana, čeprav ga ni nihče imenoval s imenom. Konferenca je obsodila Tekstilni organizatorni odbor, ker je vrgele s plačilne liste uradnike tekstilne unije, kar pomeni, da so bili vrženi na cesto, ker gre ves unijski assessment v blaginjo Hillmanovega odbora.

Konferenca se je izrekla za novo konferenco, na katero bodo povabljene vse krajevne unije tekstilnih delavcev brez oziroma, kam spadajo. Izvolila je tudi eksekutivno, ki naj prevzame funkcije Hillmanovega odbora. Sklenila je tudi vzpostaviti United Textile Workers in se izrekla za ustanovitev federacij za vse branže te industrije. Hillmanov odbor skuša omalovaževati ta razkol, češ da je brez pomena.

Zmaga delavcev po dveh mesecih boja

Družbi kapitulirali na vsej črti

Hillsgrove, R. I., 12. sept. — Po dveh mesecih boja so se stavkarji pri dveh kovinarskih družbah vrnili na delo s popolno zmago. V stavko so odšli, ko sta Rhode Island Malleable Iron Co. in Rhode Island Fittings Co. znižali plače od 10 do 30 odstotkov. Po dveh tednih stavke so se pridružili jeklarski uniji CIO.

Ker je bila stavka stoprocentna, družbi nista skušali obratovati tovarn. Končno sta pristali tudi na pogajanje in kompletno kapitulacijo. Umaknili sta znižanje plač, pristali na 40-urni tednik, na plačo in pol za nadurno delo, starostne pravice, nepristransko razsodišče in zaprto delavnico. Stavkarjem so pomagali socialisti z zbiranjem prispevkov in drugače.

PROSVETA

THE ENLIGHTENMENT

GLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE

PODPORNE JEDNOTE

Organ of and published by the Slovene National Benefit Society

Narodna in Zdravstvena društva (levo) in Kanada \$6.00 na leto, \$3.00 na pol leta, \$1.50 na četrt leta; na Chicago in Cileo \$7.50 na leto, \$4.50 na pol leta; na inozemstvo \$8.50.

Subscription rates for the United States (except Chicago) and Canada \$6.00 per year, Chicago and Cileo \$7.50 per year, foreign countries \$8.00 per year.

Cene oglaševanja po dogovoru. Rokopisi dopisov in nenarodnih članov se ne vračajo. Rokopisi literarne vsebine (trike, poezije, drame, pesmi itd.) se vrnejo pošiljatelju le v slučajih, če je priložil poštino.

Advertising rates on agreement. Manuscripts of communications and unsolicited articles will not be returned. Other manuscripts, such as stories, plays, poems, etc., will be returned to sender only when accompanied by self-addressed and stamped envelope.

Naslov na vse, kar ima stik s listom

PROSVETA

2657-58 So. Lawrence Ave., Chicago, Illinois

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS

138

Datum v objavo na primer (July 31, 1938), poleg valnega črta na naslovu pomeni, da vam je s tem datumom potekla naročnina. Ponovite jo pravočasno, da ne vstopite na relati.

Stopnišče civilizacij

Ko so pred leti nekaj govorili o poskušani brezžični zvezi s prebivalci planeta Marsa, je ameriško časopisje spekuliralo o vprašanju, kako se bodo zemljani sporazumeli z najbližjim sosedom v vesolju — če namreč so na Marsu razumna bitja in če je zveza z njimi mogoča.

Tedaj smo čitali augestijo: zemljani naj vržejo na Marsa sliki človeškega okostja — in če pride enak odgovor v sliki okostja, bo to znamenje, da je na Marsu enaka civilizacija kot na zemlji in v ostalem se bomo kmalu razumeli!

Ko se je neki francoski raziskovalec izgubil v afriškem pragozdu in je po več dnevih blodnje in trpljenja naletel na človeško okostje, višee na drevesu, je ves arečen vzklilnil: "Hvala Bogu, civilizacija je tukaj!"

Te in slične anekdote nam lahko pričajo, kako na nizkem je še najvišja civilizacija na zemlji — še vedno je njen simbol okostenjak. Z drugimi besedami: še vedno je ubijanje človeka (vojna!) najvažnejše opravilo civilizacije.

Civilizacija je že bila cela vrsta, ampak fiksne porazdelitve teh še nimamo. V ožjem smislu govorimo o kitajski, babilonski in indijskih civilizacijah v Aziji, egipčanski in severni Afriki ter grški in rimski civilizaciji v Evropi v starem veku, potem govorimo o krščanski civilizaciji v srednjem veku in o moderni civilizaciji, ki je še vedno krščanska.

Vse to ne pove dosti. Vsako ljudstvo, ki je živelo lastno nacionalno in versko življenje, se je smatralo za civilizirano — in vse te "civilizacije" so bile le deli neke skupnosti.

Najboljše opredelitev je izvršil Lewis Morgan, ki je potegnil črto med načini pridobivanja živeža. S tega gledišča je dognal tri civilizacije človeštva. Prva je bila naravna, ko je človek živel samo od tega, kar je pobral, ujel in ubil, torej kot vsaka zver. Druga je bila nomadska, ko je človek udomačil živali in jih gonil s seboj v čredah. Tretja je nastala, ko je človek začel obdelavati zemljo in si pridlavati kruh. V tej civilizaciji smo še danes.

Vzemimo to opredelbo za podlago, ker približno bo tako. Tretjo ali našo civilizacijo imenuje Morgan agrarno, to je poljedelsko. Stara je najmanj 10,000 let in nastala je nekje v centralno-zahodni Aziji. Ta civilizacija je prva ustališa človeka, to je privezala ga je na neki kraj, na zemljo in ga prisilila, da je pričel graditi mesta, iz katerih se je polagoma razvila politična država. To je vsekakor prišlo z odkritjem železa, kajti brez dobrega, trdega orodja si ne moremo misliti obdelavanja zemlje in gradnje cest in mest.

Res je to že stara civilizacija — in polna tipičnih institucij, ki so morale zrasti iz primitivno agrarnih razmer. Na primer privatna last dobrin (najprvo zemlje, orodja in živine), avtoritativni stan s templi in kasnejše cerkvami za "posredovanje med ljudmi in bogovi" z namenom, da bodo dobre letine, vojaški stan zaradi osvajanja zemlje in delavcev (suženjev), denar za izmenjavo dobrin, sodišča z ječami in eksekucijami za kršitelje privatne lastnine itd.

Vse to imamo še danes. Prišlo je z agrarno civilizacijo in — odide z njo. Kajti vse to — in še veliko več — spada le k tej civilizaciji. V prejšnji pradedni civilizaciji, ko človeštvo ni poznalo stalnega doma, so bile te institucije nemogoče. Prav tako bodo nemogoče v prihodnji civilizaciji, kateri že stojimo na pragu. To bo industrijska civilizacija.

Industrijska civilizacija ne bo več privezana na zemljo in na "vremenske bogove". Tudi ne bo več privezana na težko delo posameznika, na večno spekuliranje in barantanje, na denar in privatno last. Tipični znaki stare in moderne agrarne civilizacije — cerkev, ječa (ki ne moreta biti druga brez druge!) in banka — bodo nepoznani v novi civilizaciji, ker ne bodo potrebni.

Ker bo človeštvo v industrijski civilizaciji znanstveno produciralo v tovarnah in laboratorijih vse, kar bo potrebovalo, tudi surovine za živež, obkole in kovine — bo imelo obilico vsega ves čas, valed česar ne bo več potreben medsebojni boj med ljudmi, privatna last se ne bo več nikomur izplačala in človeštvo bo posvetilo svoje bodoče znanje in bojne sile — prirodi, da jo docela premaga. To bo velika naloga bodoče civilizacije.

Glasovi iz naselbin

S pota

Se ni dolgo, ko smo v Minnesoti tožili čez vročino, danes (8. septembra) pa že pišem te vrstice pri zakurjeni peči. Kar naglo se je spremenilo. Toda domnevam, da to mržeče vreme se bo še spremenilo predno nastopi naša stara znanca — zima.

Letošnji posetniki Slovenije in Jugoslavije se vračajo. Zdaj ta in zopet drugi se vrača s pozdravom — starokrajskim brinovcem. Kot povedo, ga sme vsakdo vzeti štiri litre iz Jugoslavije brez carine.

Mnogi pa se še oglašajo iz stare domovine. Iz glavnega mesta Črne gore, iz Cetinja nad Jadranskim morjem, kjer po planinah in gorah kotlinah krajuje ponosni orel, mi je poslal pozdrave znani rojak in gostilničar v Slovenskem narodnem domu v Waukeganu, Ill., Ignac Jereb. Na tisti lepi dopisnici je tudi pozdrav dr. Furlana.

Naša stara znanca in aktivna članica SNPJ Mary Smoltz s Chisholma, Minn., mi je poslala tudi že več zanimivosti. Potuje ne le po Jugoslaviji, marveč tudi po drugih krajih Evrope. Iz Benetk mi je pisala, da je vse lepo, le laško ne zna in se z Italijani ne more pogovarjati. Mrs. Smoltz je obiskala tudi moj rojstni kraj, Planino na Notranjem, preko katere gre meja med Italijo in Jugoslavijo. Piše mi, da je obiskala mojega brata in mu izročila darove. Njega žal ni bilo doma, njegova soproga pa je na bolniški postelji.

Na Evelethu in v okolici dobro znana rojakinja Marija Janc, ki je že večkrat romala v stari kraj, mi tudi piše, da se ji je vrnilo zdravje. V Ljubljani je imela (ali še ima) gostilno "pri Amerikanci". Pošilja mi pozdrave in lepe slike iz znane mi Ribnice, kjer je bila na obisku.

Pred menoj je kopica drugih lepih razglednic od letošnjih obiskovalcev ljube Slovenije. Vse poslano pa mi je kot opomin iz umirlih Rimljanov. Kot zadnji, so zapisali: "Umirajoči Vas pozdravljamo. Kar v U. S. A. gremo k zatonu!"

Matija Pogorelec.

10-letnica ženskega odseka SND

Detroit. — Lepi poletni dnevi so minili. Vsa narava že rumeni — listje na drevesih in trava na planotah — znak, da prihaja hladna jesenska sezona. To tudi pomeni, da so veselice in pikniki na prostem minili za leto. Ker si pa človek vedno želi razvedrila in duševnega užitka, bomo za to poskrbeli z različnimi prireditvami.

Poteklo je že deset let, odkar so tukajšnje napredne slovenske žene ustanovile svoj ženski odsek Slovenskega narodnega doma. Takrat je bila ideja šele v povojih in poteklo je več let, predno se je uresničila. Svoj ženski odsek smo organizirale, da pomagamo k uresničenju te ideje, našega cilja. Lahko rečemo s ponosom, da smo storile našo dolžnost v polni meri in pripomogle SND moralno, gnotno in kulturno. Sigurno ni bilo med nami vse gladko, toda na to se ne smemo ozirati. Šle smo po začetni poti in veliko pripomogle, da imamo danes primerno stav-

bo. Resnica je, da nimamo, kar potrebujemo, toda za silo zadoštuje v teh kritičnih časih. Upamo pa, da bomo z marljivim delom in ustrajnostjo tudi še to dosegli in si zgradili večji, boljši in modernejši Dom, na katerega bomo vsi ponosni in tudi naši otroci. Če se zavedamo, da smo vsi enakopravni, da imamo vsi enake odgovornosti in ugodnosti, potem bi ne smelo biti nobenega vzroka ali izgovora, zakaj ne bi sleherna slovenska zavedna žena v Detroitu ne postala članica našega ženskega odseka SND.

Ob svojem desetletnem jubileju smo lahko ponosne na naše delo. Dotične, ki smo ustrajale in delale za organizacijo, smo se zavedale naše težke naloge. Ob desetletnici je naš namen, da s tem delom tudi nadaljujemo.

Svoj jubilej bomo proslavile v soboto dne 17. septembra v SND na 17149 John R. V ta namen bomo popoldne priredile veliko balinarsko tekmo, katere se naj udeležijo vsi balincarji, moški in ženske, z westa in easta. Balincalo se bo za prvenstvo in zmagovalci dobe nagrado. Nekdo bo dobil tudi vohodninsko nagrado. Godbo bomo imeli izvrstno, Antona Štefančiča in Rudyja Potočnika. Njuna godba se nam najbolj dopade, ker igrata lepe valčke, polke in tudi čotež. Vsi Detroitčani ste vabljeni, da se udeležite te naše 10-letnice, jubileja našega ženskega odseka SND. Ženskemu odseku boste s tem dali priznanje in tudi navdušenje za nadaljnje delo, da se uresniči naša želja po modernem in boljšem Narodnem domu za nas vse.

H koncu naj omenim, da bo dne 15. oktobra veselica nove in zelo koristne delavske ustanove, namreč združbe detroitskih Jugoslovancev. Vsa društva in organizacije so prošene, da ne prirejajo svojih zabav na ta dan. Več o tem pa prihodnjič.

Mary Jurca.

Boj med plinom in premogom

Walsenburg, Colo. — Rad čitam dopise v Prosveti, pa naj bodo te ali druge vsebine. Ta pove svoje doživljaje, drugi svoje potovanja na počitnicah, tretji malo o politiki in organiziranem delavstvu. Vse je zanimivo in vredno, da človek čita; tako vsaj ve, kaj delajo in mislijo drugi po svetu. In je pravilno, da vsi, ki čitamo Prosveto, izrazimo svoje misli, kajti vsak človek na svetu je kaj videl, skušal ali doživel. Če tega ne storimo in svoje misli obdržimo le zase, tedaj to nikomur ne haani in se na ta način ne moremo učiti drug od drugega. Tudi jaz bom povedal eno svojih misli iz gospodarskega in političnega življenja v Coloradu.

Kot znano, je bilo premogarstvo in rudarstvo glavna industrija te države, ko je stopila v Unijo. Na drugem mestu je bila živinoreja in polagoma se je razvilo tudi poljedelstvo. Pred leti je rudarstvo in premogovna industrija bujno cvetela v Coloradu. Kamor si pogledal, tam je bil premogokop ali rudokop. Po vseh hribih je bilo polno življenja. Danes je vse drugače. Depresija je najbolj zadelo premo-

govno industrijo. Premog najbolj izpodriva naradni plin, ki prihaja iz sosednjih držav brez vsakega davka.

Že pred več leti so prišli veliki magnatje pred državno zbornico z zahtevo, da se nabavi naradni plin v državo. V ta namen je bil v zbornici predložen zadevni zakon, ki pa je pri poslancih naletel na veliko opozicijo. Bil je poražen. Plinski in drugi interesi so se zopet vrgli v akcijo v rudarski stavki leta 1927. Stavka je bila nekaj tednov mirna, za magnate, ki najraje ribarijo v kalnem, preveč mirna. Pričeli so z izzivanjem in napadanjem rudarjev, v katerem je par rudarjev izgubilo življenje.

Prav tedaj je tudi zborovala državna zbornica. Magnatje so zopet obnovili akcijo, da legalizirajo dovajanje naravnega plina v državo. Rudarska stavka in inscenirane provokacije so jim prišle kakor nalašč. V javnosti so pričeli hujskati proti rudarjem, češ, ali jih vidite nasilnežev, ki ogražajo gospodarski razvoj države. Da to preprečimo, je potrebno, da se preskrbimo z naravnim plinom, katerega lahko dobimo iz sosednjih držav poceni. Potem ne bo nič več krvolila in teh delavskih nepravil.

S to propagando in mogoče tudi z drugimi sredstvi so z lahkoto pridobili večino poslancev na svojo stran. V par dneh so porinili skozi zbornico prej zavržen zakon za dovajanja naravnega plina v državo. Takoj po sprejetju tega zakona so pričeli s polaganjem velikih cevi, po katerih so potem pričeli dovajati plin v državo. Svoj namen so dosegli z zvijačami.

Danes pa ravno v isti zbornici študirajo, kako bi odpravili naravni plin in ga nadomestili s coloradskim premogom. Pa naj človek reče, da se svet ne spreminja. Danes pojejo slavo rudarjem vsi tisti, ki so jih prezirali. Kot izgleda, bo malo po malem premogovna industrija zopet oživela v državi. Naši ubogi rudarji so mnogo pretrpeli in še tudi trpe. Med njimi, kot tudi med drugimi narodi, so zanetili sovraštvo samo zato, da so lažje vse skupaj izkoriščali. Pa naj kdo reče, da ni tako. — Pozdrav vsem čitateljem Prosvete.

Ed Tomšič, 299.

Najzanimivejše dnevene delavske vesti so v dnevniku "Prosveti". Ali jih čitate vsak dan?

Predsednik Kosevski (na sredi) govori pred veliko množico v Dentonu, Md.

Tedenski odmevi

Anton Garden

PO KATERI POTI?—XXII

To bo zaključni članek v verigi te razprave — "Po kateri poti". Dotaknil sem se nekaj bolj fundamentalnih taktičnih in teoretičnih vprašanj, pred katerimi je stalo in staja ameriško in drugo delavstvo. Spisal sem — večinoma v naglici in na svoj čas — prva da se nekoliko "izkašljam" in drugič, da imam k razbistrevanju pojmov v tej delovni miselni konfuziji, ki je zadnja leta v jela gibanja razredno zavednih delavcev Ameriki, kot tudi po vseh drugih državah, šeeno pa ekstremske frakcije na desnici in levi.

Najbolj je ta konfuzija zajela "komunističnih revolucionarjev v skrajne desničarske oportuniste. Toda "new deal" in svetovni godki so zmešali tudi marsikatero neustrujenega socialista, tako da je danes črna mešanica socialistov, newdealovcev in stalinistov — včasih samo eno, včasih dvojno in zopet troje naenkrat. Ob tej babilonski zmešnjavi se človek včasih kar za glavo prime. Če pa konfuzijo pobijš, si takoj — trockist! (Ček te konfuzije je Adamičev članek v zadnji New Leaderju.)

Toda o tem ne mislim razpravljati. Izgovoril bom nekaj o strokovnih unijskih njihovih zgodovinskih funkciji.

Včasih človek sliši — nekaj sem bil tuj jaz tega mišljenja — da so unije potrebne pod kapitalizmom, pod socializmom pa ne odpade, ker bodo nepotrebne. To mišljenje je bilo nekajedaj med socialisti močno razvito, nekaterih delavskih krogih, posebno med drugarji, prevladuje tudi mišljenje, da so unije pri delavskih podjetjih, na primer pri družinah, le neobdobjatnega, nekakšen parav in izkoriščevalec. (V Angliji se je na prim. vršil več let hud boj, tudi stavke, predno zadržno gibanje priznalo in sprejelo unije zem. Sedaj ni tega več. Danes so angleški drugarji ponosni na svoje unijske odnose, dobro postopanje z delavci in uslužbenci.)

Ali je eno kot drugo mišljenje pravilno? Ne morem si predstavljati, tako popolne in vsake družbe in tudi ne takega podjetja, naj bo v rokah delovnega ljudstva, privatni ali pa države, pri katerem bi delavska unija bila potrebna. Seveda imam v mislih politične delavske unije. Njih glavna in edina funkcija v kapitalističnem sistemu je protekcija svojih članov, protekcija delavcev pred izkoriščanjem in bossovskimi tiraniji.

V socialistični družbi se bo ta potreba zmanjšala, toda ne bo popolnoma izginila. Zginila bi le tedaj, ako bi mogle biti kdaj vsake institucije perfekte in človek najpogostejše bitje, brez vseh hib in napak. Toda ta perfektnost, bodisi v pogledu institucij ali posameznika, je mogoča le na papirju in v sanjah. Človek bo ostal človek: manj brutalen v manj brutalnih okoliščinah in bolj plemenit, toda tudi visoko civiliziran človek ne bo bitje neplemenit in tiranski, posebno na delovnem mestu.

Toda glavna funkcija delavskih unij v kolektivistični ali socialistični družbi bo ne več kakor pa protekcija delavcev pred tiranskimi in vsiljivimi birokrati, ki so na primer v sovjetski Rusiji že postali novi privilegij gospodarji in valpeti. Njih glavna funkcija upravljanje in vodstvo industrij s sodelovanjem inženirjev in drugih veščakov.

Z drugo besedo: v kolektivistični družbi do delavci postali sami svoji gospodarji in demokratično upravljali svoje, socializirane industrije. Za to pa bodo potrebovali svoje organizacije prav tako kakor jih potrebujejo danes, oziroma še bolj. Sploh bodo le te organizacije resnične nosilke prave, delavske demokracije in socializma.

Vlada lahko stokrat podpravi to ali ono industrijo ali pa tudi vse, toda če delavstvo odločuje ali vsaj sodeluje po svojih organizacijah, pod kakšnimi pogoji bo delalo, kakšno bo cena ali kdo ravnatelj in delovodja, ne bo bita nobenega govora o kakšni industrijski demokraciji, še manj pa o socializmu. Država kot taka je lahko prav tako velik tiran oziroma še večji kot je posamezni kapitalist ali pa vsa vodna korporacija.

Demokracija je mogoča le tam, kjer delavci in farmarji po svojih organizacijah oblikujejo in usmerjajo vlado, ne pa obratno. V našem slučaju, kjer je vlada vsesmočna, imamo birokracijo, ki se lahko imenuje "dikta-proletariata" po boljševičkem vzoru v Rusiji, državni socializem ali državni kapitalizem, gurno pa ne socializem. Razlika med eno in drugo birokracijo ni velika.

(Ali je na 3. strani.)

Pred dvajsetimi leti

(Iz Prosvete z dne 13. septembra 1918)

Domače vesti. V Brownfieldu, Pa., smrtno ponesrečil rojak Jožef Štari, član SNPJ.

Delavske vesti. Federalno sodišče v Clevelandu je spoznalo Eugena V. Debsa krivega krivca protidisciplinarnega zakona zaradi nekega govora v Cantonu, O.

Svetovna vojna. Ameriški vojni stan v Franciji poroča o veliki zmagi ameriške armade nad Nemci.

Sovjetska Rusija. Iz Stockholma je prišla vest o hudem boju med boljševiki in belogardskimi kmeti za posest Petrograda.

Tovarnarju se ni posrečil načrt

Unija ga je prišla za ušesa in tirala pred tribunal

New York. — (FP) — Krojaški tovarnar po imenu Samuel Goldfarb je bil potuhtal lepo akemo, da zviša svoje profite. Na vsak način se je skušal izmuzniti iz krempljev krojaške unije ILGW, ki je tovarnarje prisilila na podpis precej stroge pogodbe. Prvič morajo vsi spadati v svojo zvezo; drugič morajo dovoliti uniji, da od časa do časa pregleda njih poslovne knjige, ako sumi, da jo kateri skuša vleči za nos oziroma izkoristiti delavce bolj kakor dovoljuje pogodba; tretjič se morajo v vseh spornih zadevah podvreči arbitražnemu razsodniku.

Goldfarb je dobil močne individualistične inspiracije. Izstopil je iz podjetniške zveze, unijskim zastopnikom zaprl vrata tovarne in pričel oddajati delo neunijskim kontraktorjem. Vse bi se mu bilo lepo posrečilo, kakor se je v pritekloti že stotinam podjetnikov, če bi unija ne bila energično nastopila proti njemu.

Namesto da bi bila oklicala stavko, ki je v slabih časih riskirana stvar, je šla pred sodišče, dobila tiralico in s pomočjo šerifa tirala delodajalca pred arbitražni tribunal. Tam je individualist Goldfarb pred veliko skupino krojačev in razsodnikom priznal, "da je naredil veliko pomoto. Pripravljen sem iznova pričeti po vaših pogojih. Mišlil sem, da lahko nekaj pričnem in tudi izvedem. Zdaj priznam, da sem se motil," se je skesano izpovedal ta "čizlar".

V svojih 28 letih obstoja se je krojaška unija prvič poslužila te metode discipliniranja kakšnega podjetnika. Isidore Nagler, ravnatelj unije, je rekel, da se bo unija še poslužila sodišča za enforcement pogodbe. Pa podjetniki kriče, da unije niso — "odgovorne".

Komunikacijski delavci glasujejo o stavki

New York. — Ameriška komunikacijska zveza, unija CIO, je odredila glasovanje med svojimi člani pri Western Union Telegraph Co. in Postal Telegraph & Cable Co. o stavki. Ta korak je podvzela, ker obe družbi nameravata znižati meze za 8.3%, ko bosta radi meznega zakona morali znižati delovnik od 48 na 44 ur na teden. Znižanje bo znašalo \$4,500,000 na leto. Glasovanje naj bi dalo moč eksekutivi unije, "da lahko podvzame vsako akcijo, vključivši stavko" proti nameravanim redukcijam. V tem boju bo imela vso oporo CIO.

LISTNICA UREDNIŠTVA

Detroit, J. K.: Za osebo urednika ne gre prav nič, gre pa za določbe, ki veljajo za urednika.

Cleveland, J. P. T.: Vsi kritični dopisi brez izjeme morajo imeti popoln podpis in društveno številko člana, če je dopisnik član SNPJ.

MUSSOLINIJEV OBISK

MUSSOLINIJEV OBISK

Spremembe pri "Piccolu"

ŽIDOVSKI PROBLEM V JULJSKI KRAJINI

Pred nekaj meseci je glasilo glavnega fašističnega nasprotnika židovskega rodu in nekdanjega glavnega tajnika fašistične stranke Farinaccija "Regina Fascista", ki izhaja v Cremoni in ki je že tedaj sprožilo ostro kampanjo proti Židom, objavilo seznam židovskih politikov, vodilnih uradnikov, finančnikov in trgovcev v Trstu. V njem naštevajo 1 ministra, 2 senatorja, 4 čla-

Na osnovi tega štetja bodo
kakor zatrjujejo poučeni faš-
istični krogi v najkrajšem času
izdani osebni izgonški odloki,
ki bodo zadeli predvsem vse ži-

Zabavni program WPA v polnem razmahu

Na dan festivala se je množila 8.500 gledalcev gibala po "srednji poti" (midway) mimamo ameriške kolonijalne kočice, avstrijskega šaleta in mehlaške valčke kočice. Ob obeh straneh "srednje poti" so stojnice razkazovale vzorce rokodelstva raznih narodnosti. Skupine mladih ljudi v narodnih nošah se plesale starokrajske plesne. Formalni program se je vršil v starogrškem gledališču. Obstoja je iz ljudskih plesov, petja in nenavadne instrumentalne glasbe. Vključevali je točke, ki se gajo vajajo v preteklost ameriških Indijancev, Spancev, Angličev, Švedov, Crncev, Dancov, Madžarov, Nemcev, Švicarjev, Mehikancev, Italijanov, Čehov in ameriških pionirjev, kateri so vsi prispevali h kulturi pokrajine.

Petindeydeset odstotkov re-
kreacijskih delavcev na progra-
mu WPA je vzetih iz reliefnih
seznamov. Več ko tretjina iz-
med njih ima visokošolsko izo-
brazbo in skoraj vsi so dovršili
redne študije ali še več. Mnogi

Pogled na delavsko množico v vrtil v glavnem delu mesta, se

Da se človek udeleži rekreativnega programa WPA, ni treba biti na relifu. Vsakdo v Združenih državah, ki bi se rad pridružil katerikoli vrsti ljudske ali javne zabave, naj pokliče glavní urad WPA v dotičnem kraju.—WPA.

Štirje se ubili v letalski nesreči

Danville, Ill., 12. sept. — Štiri osebe so se ubile včeraj, ko je letalo, s katerim so se dvignili iz zraka nekaj minut prej, treščilo na tla v bližini tukajšnjega letališča. Vzrok nesreče je bil po kvarjen motor.

Šest židov ubitih v Palestini

Jeruzalem, 12. sept. — Šest židovskih policajev je bilo večkrat ubitih na cesti med Jafom in Gazo, ko so spremljali telefonske delavce. Arabski teroristi so jih napadli iz zasede s točnimi krogel.

**Metropolitan
Life se upira
delavskemu odboru**

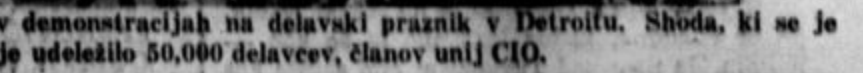
New York. — Metropolitan Life Insurance Co. je dobila začasno injunkcijo proti državnemu delavskemu odboru, ki ji je ukazal, da se mora pogajati z unijo zavarovalniških agentov z sklenitvijo kolektivne pogodbe. Injunkcijo je izdalo prizivno sodišče, unija pa jo skuša ovreči. Družba se na vse kripilje upira pogajanju z unijo.

List v Belgradu ustavljen na zahtevo nacije

Pariz, 12. sept. — Jugoslovanska vlada je zadnje dni ustavljala arabski list Pravdo v Beogradu, kjer je izhajal že 35 let. List je odločno zagovarjal politik Francije, Anglije in Male antant, in je zahteval, naj se Jugoslovija postavi v današnji krizi na stran Čehoslovakije. Francoski uradni krogi so bili informirani, da je bila Pravda ustavljena na zahtevo iz Berlina.

**Kratha seja sveta
Lige narodov**

Ženeva, 12. sept. — Ker so v evropski diplomatije zainteresirani v razvoj krize med Nemčijo in Češkoslovaško, je prva seja sveta Lige narodov trajala samo deset minut. Ta je bila najkrajša seja sveta, odkar obstoji.

Izdelovalci kovčegov v stavki

Rebelirali so proti velikemu izkoriščanju

Newark, N. J. — Nad sto milijard izdelovalcev kovčegov je zastavkalo pri Brotherson Leather Products Co., ki je edino neunijsko podjetje te vrste v tem mestu. Stavka je 100%. Delavci se skušali že prej organizirati, toda je proti uniji izdal injunkcija sodnik Stein. Stavka je bila oklicana, ko je družba odklonila pogajanje z unijo. Stavkarji pletirajo noč in dan in pričakujejo, da se bo družba kmalu podala valed velikega naročila.

Delavci so morali delati po 60 ur v tednu ob sramotnih plačih — \$7 do \$12 na teden. V tujih tovarnah delajo 40 ur na teden, plače pa so: \$17.50 za vajence, \$24 za pomočnike in \$33 za izurjene delavce. Zmaga pri tej družbi bo pomenila 100% organiziranje te industrije v Newarku.

Sklad brezposelnostne podpore močan v N. Y.

Albany, N. Y. — Dasi so brezposelni v tej državi letos že prejeli \$66,000,000 podpore iz državnega sklada, je v njegovi blagajni zdaj \$114,508,401 — na \$10,000,000 več kakor pa je bilo ob novem letu, ko je država pričela plačevati brezposelnosti podporo.

**Rooseveltov sin
James operiran**

Rochester, Minn., 12. sept. - James Roosevelt, najstarejši sin predsednika Roosevelta, je bil včeraj operiran. Dr. Howard Gray mu je izrezal gnojno bulo v želodcu in James je operaciji dobro preстал.

Avtna nesreča v Španiji; deset ubitih

Ovideo, Španija, 12. sept.
Deset potnikov se je ubilo, dva
set pa je bilo ranjenih, ko je a
tobus na vožnji proti Covand
gu zdrsnil s ceste in treščil v gl
bino.

Italija proti pisateljem z židovsko mentaliteto

Rim, 12. sept. — List Il Tevere priporoča, naj vlada, ki je že iztrebila iz šol knjige židovskih pisateljev, zatre tudi knjige pisateljev z "židovsko mentaliteto."

Tedenski odmevi

(Nadaljevanje s 2. strani.)

Socializem pomeni najširšo samovlado delovnega ljudstva v vseh panogah življenja — na polju industrije, politike in izobrazbe — v interesu posameznika in skupnosti. Za doseg tega in za njegovo vzdrževanje in izpolnjevanje pa bo delavstvo potrebovalo tudi svoje ekonomske organizacije, unije. Te bodo v socialistični ali kolektivistični družbi še veliko važnejše kakor so pod sedanjim sistemom.

Slično je tudi glede delavskih gospodarskih ustanov, zadrug. Kjer se te branijo unije in nasprotujejo organiziranju svojih delavcev, je v njih jako malo delavskega duha, če sploh kaj. Tudi njih demokratični nazori so precej zverženi. Vzpredajo se lahko z državnim kapitalizmom ali socializmom, ki ima lahko več socialnih težej kot kapitalizem, toda je lahko prav tako tiranski oziroma še bolj.

Z drugo besedo: v industrialni družbi, pa bila kapitalistična ali socialistična, je ročenemu in duševnemu delavcu ekonomska organizacija fundamentalna potreba. Pod kapitalizmom je njena glavna naloga borba za večji delež delavčevega produkta v obliki višjih plač, krajšega delovnika in za čim boljše delovne pogoje, v kolektivistični družbi pa bo postala glavni faktor pri upravi industrij in usmerjanju socializiranega gospodarstva.

Ko pride do slednjega, bo človeštvo dobilo industrijsko demokracijo in socializem. Do takrat lahko poteče še desetletja ali stoletja, toda nov družabni red je nezogiben — seveda ne brez borbe — v verigi človeške evolucije na višjo in višjo stopnjo. Danes izgleda vse barbarstvo in temno, toda za to temo bo posijalo solnce večje svobode in bratstva kakor ga je človeštvo še kdaj uživalo.

Velika puntarija

DRAMSKA KRONIKA IZ L. 1573 V PETIH DEJANJIH

Bratko Kreft

GUBEC: Ni dovolj, da so nas iztrpinčili in izmagovali, zdaj so pijunili še na našo čast! Ali mislijo, da kmet nima časti, da mu je čast deveta briga? Ali nam hočejo vzeti poslednje, kar nam je ostalo?

GREGORIČ: Tako dolgo smo čakali, da se je gospoda zbrala in zedinila zoper nas, mi pa še vedno ne vemo in nečemo vedeti, kaj moramo storiti, ker smo ...

GUBEC: Molči zdaj, tudi ti, Ilija. Zdaj ni več poti nazaj. Zdaj je konec. Pokazali jim bomo, kdo je veleizdajalec. Vprašam te, župnik, kdo orje, kdo seje, kdo okopava vinograde, kdo brani zemljo pred Turki, pred nevernimi in pred krščanskimi Turki, ki se jim pravi gospoda?

ZUPNIK: Gubec, nikar ...

GUBEC: Zdaj nas ne ustavi nihče več.

GREGORIČ: Matija, zdaj vidim ...

GUBEC: In jaz, veleizdajalec, banski vojak, kmet, ki se bje s Turki, ki je bil turški jetnik, kakor Gregorič, kakor Matkalič in še kdo — pravim, da nam pod Turkom ni bilo slabše kot pod krščeno gospodo.

MOGAJIC: Stric, plamen govori iz vas!

GUBEC: Turki so rezali fermenja iz naših kož, toda ali nam jih ne reže tudi naša gospoda?

NOŽINA: Še huje!

GUBČEVKA: Matija, počakaj, pomiri se ...

MARA: Pustite očeta, mati ...

Gubec: Ali nam ne sekajo glav, ali nas ne bčajo in vesijo, če si upamo zahtevati nekaj, kar je naše in kar je bilo naše v prejšnjih stoletjih? Okradili so nas, ogoljufali, odvzeli so nam staro pravdo, oropali so nas vsega, kar daje kmetu čast, veljavo in moč.

MATKALIČ (ves ginjen): Gubec, naš župan, naš vodja ...

ZUPNIK: Pazite, ljudje božji! Gubec, nekaj strašnega kličeš ... pomislite na cesarja!

MATKALIČ: Saj res, na tega smo popolnoma pozabili!

GUBEC: Ne puntam se zoper njega, samo zoper njegove krivične namestnike.

ZUPNIK: Kdo ve, kam to privede.

GREGORIČ: Naj privede, kamor hoče!

GUBEC: Dali bomo cesarju, kar je cesarjevega, in kmetu, kar je kmetovega.

MATKALIČ: O, tudi grofje bodo dobili svoje ... (Smeh.)

ZUPNIK: Dobro premislite ...

GREGORIČ: Zadosti dolgo ste mirili, zdaj je konec.

SAJNOVIC: Hud konec!

GUBEC (mirno, s tišjim glasom): Da, zdaj je konec, konec, ki naj bo začetek. Ilija, Gušetič, Pasanec, vsi podajmo si roke ... Nikar ne mislite, da Gubec ni mislil in čutil ves čas tako, kakor vi. Zatiiral sem glas vesti, zatiiral sem glas krvi, ker je nisem hotel, ker mi je bilo pretežko za nas vse — toda zdaj naj govori kri za kri! Zdaj ne moremo več drugače! Ali se naj še naprej ponižujemo, ali naj gremo v tujino, med Turke? Na tej zemlji smo se rodili, na tej zemlji se potimo in krvavimo, zanjso se bomo tepli, da ne bo naša samo v smrti, ko nas v grob polagajo, temveč tudi v življenju!

GREGORIČ: (stopi h Gubcu): Včeraj so grofje razglasili našo smrtno obsodbo, zdaj razglasimo mi njihovo!

MOGAJIC: Živel Gubec!

VSI: Živel!

GUBEC: Franca, Mara, prinesita zimzele, kolikor ga je! Vsak si naj pripne puntarski znak, kdor je sklenil boriti se zoper krivico in nasilje, boriti se za staro pravdo, ki je naša in božja.

ZUPNIK: Poslednjič te svarim, iz tega se bo rodila kri, ki bo tekla v potokih ...

GREGORIČ: Če bomo stali vsi kot en mož, se ne bo rodila samo stara pravda, z njo bo prišla tudi svoboda. Seveda če bo kdo ...

ZUPNIK: Bil sem ves čas vaš in sem še vedno vaš, toda zdaj ne morem več z vami. Duhovnik sem in Kristus je dejal, da mora človek potrpeti, če se mu je zgodila krivica. Tudi on je umrl na križu ...

MATKALIČ: Tako razlaga Kristusov na-

uk papistična gospoda v Zagrebu in Rimu. Kar vrnite se k njim!

ZUPNIK: Lutroveci so ti zmešali glavo, Matkalič! Pazi, da ti v zadnji uri ne bo žal te besede! Želim vam dobro! Bog vam naj dodeli srečo in milost svojo! Če bo kdo potreboval božjega hlapca v zadnji uri, ko ga bodo vesili ali ob glavo dajali, naj pokliče Babiča, župnika in kmeta v Brdovcu, ki ni prenehal biti puntar, čeprav ne pojde zdaj z vami, kakor bi rad ... Njegova vest in dolžnost mu velevala drugo pot. Hvaljen bodi Jezus Kristus! (Župnik odide, nekateri so polglasno odzdravili: "Na veke, amen.")

9

GREGORIČ: Eden nas je že zapustil. Kdo pojde za njim? Mogoče ti, Sajnovič, zdaj ti ne bo več dajal Gregorijanec denarja za puntarski smodnik, tudi vesel te ne bo, če te sreča v naši družini.

SAJNOVIC: Če pojedete vsi, grem tudi jaz.

GUBEC: Vsi pojdemo. Župnik ne sme, ne more ...

MATKALIČ: O, še več jih bo šlo — in proti nam! Kanonik Filipovič je tako dolgo hodil nad Turke, da se je poturčil, ko so ga ujeli. Zamenjal je križ za polumesc, meč za damasčanko, kanoniško kikirlo pa za paševski plašč! (Nekateri se smejejo.)

GREGORIČ: Takoj moramo poslati glasnike po vaseh.

MOGAJIC: Jaz bom ponesel petelinje pero v posavske vase.

GUBEC: Vsak na svojo stran!

GREGORIČ: Obvestiti moramo vse, ki so že pred meseci pristopili k puntarski zvezi.

NOŽINA: Jaz pojdem takoj med Uskoke. Petelinje pero naj bo njihova perjanica.

GUBEC: Uskokli so nam zelo važni. Če bodo držali obljubo, nam ne bo hudo.

GUŠETIČ: Ilija, jaz pojdem s teboj.

GREGORIČ: Boš vzdržal?

GUBEC: Močno si se prehladil pri naskoku na Susedgrad.

MARA: Saj ni čuda, obležal je ranjen v snegu.

GUŠETIČ: Ah, rane ni vredno omenjati, samo praska. Hujiš je bil udarec. Toda zdaj sem zdrav! Ze sama misel na punt mi daje toliko zdravja, kolikor ga še nisem imel nikoli. Gorim od nestrpnosti!

GUBEC: Prav!

MATKALIČ: Kar mladi naj gredo, imajo urne in lahke noge!

GREGORIČ: Nič se ne boj, tudi ti prideš na vrsto! Bil si na Dunaju s kmečkimi poslanci, lutrovske knjige bereš, mogoče boš še za poveljnika.

MATKALIČ: Tega pa že ne, preprost bajtar sem, čevljarček, za poveljnika nisem. Kdo bi me ubogal? Nekaj bi pa vendarle rad.

SAJNOVIC: Grajske zidance in kleti te zanimajo, kaj?

GUBEC (dobrodušno): Ali bi bil rad za točaja? (Smeh.)

MATKALIČ: Ne, z vinom se ne maram bosti, prenevarno je za puntarja. Veste kaj, bobnarja še nimate! Vsaka prava vojska mora imeti bobnarja.

GREGORIČ: Res je.

MATKALIČ: Lepše se koraka, srce bolj poskakuje, korajža je večja in trdnjeje marširaš v boj. Tako kot banska vojska! Ze, ko smo šli z bansko vojsko na Turke, bi bil rad postal bobnar, a ni šlo. V kmečki vojski sem lahko. Rad imam muziko.

GUBEC: Kje pa vzameš boben?

MATKALIČ: Saj ga že imam. Ko so nas odpustili iz vojske, sem ga ... (Pokaže z gesto. Smeh.) V klet sem ga skril. Tam sem se tudi učil.

NOŽINA: A, zato je tvoja rajnka žena večsih pravila, da se v kleti sam zlođej preganja, ker tako čudno bobni.

MATKALIČ (se smeje): Ker ni vedela, da sem tisti zlođej jaz. Skril sem se in zaklenil. In zdaj znam in zato hočem z bobnom v boj za staro pravdo.

(Dolje prihodnjik.)

Zemlja je zmagala

Hribar čisti travnik suhega listja in dračja, katerega je napolnila voda. Grabi na kuppe ter nosi na ogenj sredi travnika. Sam je. Njegov sin Peter je šel domov, ker je zlomil grablje. Od kar je sin odšel, dela bolj počasi. Nekam zamišljen je. Postoji in gre proti zeleni ograji. Razmahne goste mladike in pogleda na sosednji travnik.

Ko se vrne, je ves drugi. Obraz se mu je razjasnil in na smeh mu gre. Grabi naprej, toda ne dolgo. Ne more se vzdržati, da ne bi šel zopet pogledati preko zelene ograje. Nič posebnega ni. Vrne se zadovoljen, vesel. Ni iznenaden. Za to on že davno ve. Gre vse tako, kot bi šlo po njegovem načrtu, katerega ima že davno napravljenega iz maščevanja.

Ko je šel tretjič pogledat, se

je zasmejal skoraj na glas. Z zanimanjem je gledal na travnik sosednji. Sam sebe je vprašal: "Kaj, tako daleč smo že?" Njegov sin Peter je tam. On je dobro vedel, zakaj je grablje zlomil in zakaj je šel domov. Zdalj Ančko objema.

Hribar njeno mater sovraži. Tudi nedolžna Ančka je deležna njegove jeze. Ne samo ona, radi matere sovraži vso družino. To njegovo sovraštvo je že staro, in sodeč iz pogleda, bo trajalo vedno.

Gleda Petra, kako Ančko poljublja. Ona ga končno nalahko od sebe odrine. Se par besed. Podata si roke. Peter odide, na drugem koncu pa se ustavi in ji z roko zamahne v pozdrav. Izgine skozi vrzel.

Hribar se obrne od ograje. Pobera grablje, ki so mu bile padle iz rok. Veselo korači k ognju sredi travnika in iz prsi mu za-

doni samo njemu lastni smeh, mogočni ha-ha-ha!

Ta njegov smeh, katerega uporabi v jezi, zadregi ali v veselju, je vedno enak. Ne ločiš ga.

Pomeša po ognju in vanj zastrmi. Kot brez volje, sede nehoti na tla. Z rokami si glavo podpre in se globoko zamisli. V spomin mu stopijo dogodki pred sedem in dvajsetimi leti, ko je bil še fant. Po vrsti se spominja doživljanje svoje mladosti. Samo eno dekle je resnično ljubil, potem nobene več. Ona, ko je opazila njegovo ljubezen, ga je še bolj podžigala z vročimi pogledi. Ni bil sam, ki je šel za njo. Več jih je bilo. Zdelo se mu je, da brez nje ne more živeti.

Dobro se spominja. Ples je bil na dan vsakega patrona. Ko jo je v veselji družbi vprašal za ples, ga je zavrnila.

"Kaj s tabo bi šla plesat, ko si tako neroden in še plesat ne znaš?"

Vsi so se zasmejali na glas. Da zakrije svojo zadrego, se je tudi on zasmejal. S svojim mogočnim ha-ha-hajem je preglasil vse druge.

Tako se je živo zamislil, da se je tudi sedaj ob ognju na travniku zasmejal na glas. Če bi ga kdo slišal, bi lahko mislil, da se mu meša.

Obrnil se je in šel od nje. Od tistega dne ni govoril več z njo. V srcu je prisegel, da se bo maščeval. Prvi hip si je mislil, da bi jo vrgel s plesišča. Ali njegova hladnokrvnost, kot vedno, je tudi takrat zmagała. Njegova ljubezen se je spremenila v sovraštvo.

Od takrat je preteklo že sedem in dvajset let. Ali kadar vidi njo, ali kogarkoli od njene družine, zopet ponovi svojo prisego maščevanja. To skrito in tiho sovraštvo goji v svojem srcu že toliko let. Sramuje se, da bi ga javno pred svetom pokazal. Nikdar v življenju ni še nikomur zaupal, kako nesmrtno jo je ljubil. In tudi nihče ne ve, kako veliko sovraštvo goji v srcu do nje.

Sovraštvo je kakor bolečina, ki jo v srcu nosiš. Nimaš prijatelja, da bi se mu potožil. On ga nosi v sebi, ga vedno kroti in tolaži, da ne izbruhne na dan. Počakaj, ni še prišel čas, mu pravi.

Kako čuden je on, Hribar. V družbi dovopen, vesel in za vse šale dostopen. Za člane svoje družine prav dober. Od sosedov spoštovan in od nikogar zasovražen. Ne vrže ga iz tira in ne užali vsaka beseda. Kdo bi očrtal njegov značaj, če se pomisli, kako smrtno ga je užalilo ljubljeno dekle z odpovedjo plesa in z zasmehom njegove ljubezni.

To dekle, katero je tako zasovražil, je mati Ančke, ljubljene njegovega sina. Prej jo je poljubil in ni se branila, pa tudi ni pustila, da bi šel predaleč. Peter ima več sreče, kot jo je imel on.

Doslej ni imel priložnosti, da bi se maščeval, toda zdaj je prišla. Trdno je sklenil, da bo hči plačala materin dolg. Tudi Peter bo plačal del tega dolga. On dobro ve, da bo to sina potrla. Pa ker njega dobro pozna, zato je prepričan, da potrla ga bo, toda ne strlo.

Sklep je storjen. On bo posegel vmes s svojo roko in razbil to ljubezen. Udaril bo Ančko in njeno mater. Petru bo zastavil take pogoje, da jo bo skoraj primoran pustiti. Ne pomisli, kako močno bo ranil sina in Ančko. S tem lahko uniči njuno srečo in vse njuno življenje. Toda ob tem se dosti ne pomislija. Saj zavoljo sina bi prizanesel, ker ga ima rad, ali jeza in sovraštvo ne vprašata po srčnih čutih. Ta dva pohodita vse, samo da se do vrha nasitita.

In v svoji maščevalnosti je Hribar pripravljen žrtvovati tudi svojega Petra. Nič zato. Saj ima še drugega sina, ki sedaj služi vojake. Za dom on sicer ni tako pripraven, ker je preveč lahkomišen in razvajen. Toda kakor je Petra, bo tudi njega na dom navezal. Kdor pa noče njegova poslušati, naj gre, ker on se je v življenju mnogo mučil in trudil, da je izboljšal svoje posestvo. Pri tem pa pozablja, da so tudi sinovi prinesli k temu svoj delež. On tega ne sliši in noče videti. Udari se po prsih in reče: jaz sem tukaj gospodar.

Ta udarec ga predrami iz globokih misli. Začuden se ozre okrog sebe: bliža se mrak, okrog njega vse tiho in ogenj je dogorel. Vstane. Z grabljami pomeša po mrtvem ognju. Ozre se po travniku. Se je nekaj ostalo za počistiti. Prideva jutri s Petrom in končava še to, si pravi. Potem pa mu povem moj sklep in haj se odloči. Vzame grablje in odide proti domu.

Drugi dan sta zopet prišla oba čistiti travnik. Oba sta tiha in zamišljena. Šin se je na tihem veselil, ker je danes sobota in jutri dogovorjeni sestanek. V mislih uživa slast njenih poljubov, svoje ljubljene Ančke. Hribar je drugačnih misli. On ugiba in zbira besede, s katerimi mu bo povedal svoj račun. Sin bo zanj plačal visoko ceno.

Končala sta. Sin je že mislil oditi.

"Počakaj!" mu veli Hribar. "Nekaj ti bom povedal."

Sin se obrne in gleda, češ, kaj je takega.

"Peter," je začel Hribar, "po-

glej našo hišo, ena med najlepšimi je v vasi. Poln hlev živine, ki se loči od vse druge v vasi. Gospodarska poslopja so v najboljšem stanju. Za hišo velik vrt, zasazen z mladimi sadnimi drevmi, katerega si skoraj polovico ti cepil. Za vrtom travnik in njive, vse v bližini vasi. Najboljša zemlja je tam, kjer so naše njive in travniki. Zato vzbujajo zavist pri sosedih. Gozdovi so gosto zaraščeni. Kličejo po sekiri, jaz pa nimam sile ne potrebe, da bi jih izsekali. Pustim jih za rezervno tistemu, ki bo mene nasledil. Vse sem tako uredil in preskrbel, da bo tudi on lahko živel. Pomisli, koliko bi to stalo, če bi hotel na novo vse kupiti. In predno bi vse tako uredil, koliko let bi bilo treba, ker to gre počasi. Lahko pa uničiš vse na enkrat. Naša hiša in premoženje ni samo moje delo. To je delo rodov, ki so hranili, zbirali, menjavali in kupovali, da so tako zaokrožili to naše lepo in veliko posestvo. In vse to bo tvoje, če ...

Umolknil je ter Petru gledal v oči, kot bi hotel brati iz njih, če on razume, zakaj mu vse to pripoveduje. Nič hudega slutel, ga sin prostodušno vpraša, kaj vse to pomeni.

"Veš kaj pomeni?" mu odgovori oče. "Vse naše bo tvoje pod enim pogojem, in ta je, da pušiš Ančko, tisto Ančko, katero si včeraj na travniku onkraj ograje poljubil, in se poročiš s katerokoli drugo."

Kot pribit je obstal sin pred njim. V lica je zarušel sramu, ker ga je oče včeraj videl skupaj z Ančko. Takoj nato je prebledel ob vprašanju, kako se bo odločil. Razum mu je odpovedal. Nič ni mogel misliti. V začetku ni mogel skoraj doumeti, kako trd pogoj mu je oče zastavil. Potem se mu je počasi spomin vračal. Zamislil se je. To veliko in lepo naše posestvo bo moje — če pušim Ančko, katero tako ljubim. Mar naj jo pustim za ceno prvorojenstva, za ceno posestva?

V srcu se je zgrozil ob tej misli. Nič ni vedel, kaj naj bi odgovoril. Žalostno je pogledal očeta in skoraj tiho rekel:

"Oče, ne ubite me, vaš sin sem."

Ni mogel več stati na nogah. Sesedel se je na tla in globoko povesil glavo.

Očetu se je zamislil in že je mislil sesti k njemu, mu dvigniti glavo in reči: Peter, ne veruj tega, jaz se šalim. Toda tisti hip je zaslišal Matjažev glas, glas Ančkinega očeta, ki je priganjal voli po poti tam preko ograje. Ustrašil se je tega glasu. Spomnil se je svojega dolgega sovraštva in maščevalnosti. Ni se usedel k sinu, štal je pred njim visoko vzravnal, ga gledal in čakal, kdaj se predrami iz svoje zamišljenosti, od velikega udarca.

Peter je vstal, stopil pred očeta, ga pogledal v oči samozvestno, jezno in uporno ter ga vprašal:

"Oče, kaj vam je naredila, da jo sovražite? Jaz jo tako ljubim, da brez nje ne morem živeti. Spremenite svoj sklep in oba vama bova hvaležna do smrti."

Oče je ostal trd in neizprosen. "Kar sem rekel, tega se bom držal," ga je zavrnil. "Če hočeš biti doma, pusti jo, če ne, pa lahko greš po svetu z njo. Boš poskusil, kaj se pravi na novo ustvarjati si dom in premoženje. Na tvoje mesto bo stopil moj drugi sin."

Peter je spoznal, da je vsaka prošnja zaman. Samo vprašal ga je:

"Oče, zakaj vse to?"

"Jaz hočem, da je tako," je dobil odgovor. "Do druge nedelje imaš čas za premislek. Odloči se za eno ali drugo. Zdalj greva domov."

In sta šla. Oče naprej, sin pa za njim s povešano glavo, žalosten in tihi. Zamisljeno gre kakor stroj, brez volje, bled in potrt.

Nobena hrana mu ne gre, nikjer nima miru in obstanka. Mati ga vprašuje, kaj mu je? Ali je bolan? Kuha mu raznovrstne čaje, katere on popije samo zato, da je ne užali. Njegove boleznii vsi čaji ne ozdravijo. Zanj prej tako lepi sobotni večeri, je nočnejši tih in žalosten. Prva brez spanja. Kako dolga in strašna je. Obrne se po postelji na vse strani. Zaspati nikakor ne more. Strmi v temo. Ugiba in

premišljuje. Sam nase se jezi in na ves svet. Kako se naj odloči? Eno mora pustiti: dom in iti po svetu, ali pa njo, katero tako ljubim. Šele sedaj je spoznal, kako draga mu je. Brez nje si ne more misliti življenja. Svet je velik in tudi v tujini se živi. Velj mi mar, če se oče jezi. V tujino grem in ona pride za menoj, si misli. Toda, ali bom srečen v tujini? To veliko, megljeno vprašanje ga prične mučiti. Lahko se zgodi, da izgubim dom in potem še njo. Tako bi končno izgubil vse. Bojuje se sam s seboj, srce z razumom.

Spomnil se je fanta iz vasi, ki je tudi ljubil dekle. Predno je odšel v svet, sta se dogovorila, da pride ona za njim. Ali njemu je šlo v tujini vse narobe. Brez sreče, večkrat bolan. Par let sta si pisarila. Potem je utihnilo vse. Minilo je upanje, čeravno je ljubezen ostala. Ona se je doma z drugim poročila, zanj pa nikdo več ne ve ... Toda on je bil redka izjema, se Peter tolaži. Tudi drugi so šli, imeli srečo in sedaj se jim dobro godi. Kaj, če bi poskusil še jaz? Pustil bi to pusto življenje v vasi. Tukaj si vedno le od očeta odvisen. On ti ukaže: ljubi ali pusti jo. Če ga ne poslušáš, ti pokaže pot. Osvobodil se bom, si zopet misli, po svetu bom šel in očetu pokazal, da nisem več otrok.

Sklep je storjen. Kaj dom, si misli, naj ga ima oče ali kdorkoli. Jaz bom z Ančko srečen brez doma. Jutri popoldne ji povem, da grem v svet in ona bo prišla za menoj.

V teh težkih mislih je zaspal malo pred jutranjo zarjo. Ko se je zbudil, je bilo solnce visoko na nebesnem svodu. Bil je silno truden in zbit. Naglo je vstal in odšel čez vrt na polje. Najraje je sam, ker misli, da vsi ljudje gledajo za njim in čutijo z njim. Okrog njega je zelena, cvetoča pomlad, katera ga umiri. Lajša

mu srce in bistri mu duha svojo zadevo bolj resno in no-preudari. Ni več pod vpliv prečute noči. Zdalj gleda in življenje od vseh strani.

Sinočni svoj sklep še en pregleda in premisli. Srečo pravi: pojdi od tod, v širni svet, kjer si ustvariš nov dom. In ko boš srečen z njo. Vse njne boš vesel, da si dosegel cilj. Pamet pa se protivi temu pravi: tukaj ostani, dom ti izberi si drugo dekle in v nem objemu jo boš vzljubil.

Kje so danes junaki ljube Ni jih več. Vsa ljubezen dneš nesloni na ugodnosti.

Peter premisluje in oči rodovitne njive. Hodi po tleh in se vprašuje: čigavo bo Pride pod jablano in jo oglej, kako visoka je. Ta jablana njegova. Cepil jo je še kot ot Bila je njegovo prvo cepilo. Vedno je na to svoje delo p. aen. Kadar pride mimo, se no ustavi pod njo. Bila mu je dražja izmed dreves. Zdalj je cvetoča. Toda za koga bo kdokdo bo užival njen sad?

Usede se pod njo na travno leno. Pred očim mu stopi An. Zamislil se je v njeno ljube Pogovori in pogledi njeni, ki dragi so mu. Njeni roči pol vzbujajo strast. Primerja čko — njeno živo in mlado — in to zemljo, na katero je tako silno navezan. Vsa njeg mladost je bila na tej zemlji njo je on zrasel. Na njej bi stali. Ostati za vedno.

V tem premišljevanju in likem notranjem boju je na leni trati pod njegovo jablo zmagala — zemlja nad An. Bila je močnejša.

Vstane in gre, da pove o svoj sklep. Dobil ga je na k pred hišo. Stopi preden in brez vsake zadrege reče:

"Oče, odločil sem se. An bom pustil in ostal doma."

Hribar je sina po rami potljal in rekel: "Sin, pametno si ločil. Zdaj si izberi drugo in pripelji domov. Ščasoma boš pozabil."

Popoldne je Peter povedal, čki očetuove pogoje in svoj sk. Žalostna in z jokom je poslu njegovo zgodbo. Podala sta si le in se v slovo poljubila.

V skrbi za Ančkino srečo šla njena mati k Hribarju in prosila in rotala, naj dovolj, se Peter in Ančka poročita.

Mirno in zmage si svest je Hribar poslušal in rekel: "sem bil zate preneroden. Po pa je za Ančko prepmamete." zmagoslavno je zadonel njeg mogočni ha-ha-ha.

J. A.

Alli ste že naročili Prosveto Mladinski list svojemu prijatelju edini dar trajne vrednosti, ki ali sorodniku v domovino? To za mal denar lahko pošljete vsem v domovino.

Neville Henderson, angleški poslanik v Berlinu.

Naročite si DNEVNIK PROSVETA

Po sklepu 11. redne konvencije se lahko naroči na list Prosveto prišteje eden, dva, tri, štiri ali pet članov iz ene družine k eni naročnini. List Prosveta stane za vse enako, za člane ali nečlane \$6.00 na eno letno naročnino. Ker pa člani še plačajo pri assessments \$1.00 na tednik, se jim to prišteje k naročnini. Torej sedaj ni vroka, reči, da je list predrag za člane S.N.P.J. List Prosveta je vada lastnina in gotovo je v vsaki družini nekdo, ki bi rad čital list vsak dan. Cena listu Prosveta je:

Za Združ. države in Kanado \$6.00 Za Cileco in Chicago je ... \$1.00

1 tednik in ... 4.80 1 tednik in ... 1.00

2 tednika in ... 3.60 2 tednika in ... 1.50

3 tednike in ... 2.40 3 tednike in ...